

10. CLUST-UA Ukrainian cluster development agency Retrieved from http://clust-ua.org/index_en.html [in English].

11. Мільтон Фрідман. Капіталізм і свобода / Пер. з англ. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2010. – 320 с.

12. Гайворонская Ю. Ю. Інституціональні засади створення кластерів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://feu.kneu.edu.ua/ua/confere_nce/conf_social_dev_ukr_12/section1/tez3/.

References

1. Chas (2016). U Chernivcyah biznesu proponuyut stvoryty` klaster vesil`noyi industriyi [A cluster of wedding industry is offered to create in Chernivtsi]. Retrieved from <http://www.chas.cv.ua/33290-u-chernivcyah-bznesu-proponuyut-stvoriti-klaster-veslnoyi-ndustryi.html> [in Ukrainian].

2. Vesil`ny`j portal Chernivciv ta Bukovy`ny` [Wedding portal of Chernivtsy and Bukovina]. Retrieved from <http://svadba.bukovina.biz.ua/vesilniy-portal-chernivtsiv/> [in Ukrainian].

3. Porter, M. (1993) Mezhdunarodnaya konkurency`ya: Konkurentnye preymushhestva stran [International competition: Competitive advantages of countries]. Mezhdunarodnye otnosheny`ya – International relationships [in Russian].

4. Nikolayenko, S. M. (2012) Klastery`zacyia ekonomiky` yak efekty`vny`j mexanizm pidvy`shhennya konkurentospromozhnosti galuzi [The economy clustering as an effective mechanism for increasing the competitiveness of the

industry]. Formuvannya ry`nkovy`x vidnosy`n v Ukrayini – The market relations formation in Ukraine, 8, 191-193 [in Ukrainian].

5. Koval`ova, Yu.M. (2008) Prakty`chni pry`klady` funkcionuvannya klasteriv u sviti [Practical examples of functioning clusters in the world]. Mexanizm regulyuvannya ekonomiky` - Mechanism of Economic Regulation, 3 (2) , 92-100 [in Ukrainian].

6. Lviv IT Cluster. Retrieved from <http://itcluster.lviv.ua/> [in Ukrainian].

7. Tkachuk I., Kropel`ny`cz`ka S., Petrunyak A. (2009) Organizaciya vy`robny`cztva za klasternoyu modellyu [The organization of production by the cluster model]. Ivano-Frankivs`k: Plaj [in Ukrainian].

8. Oficial veb-portal of Chernivtsi City Council Retrieved from <http://chernivtsy.eu/portal/> [in Ukrainian].

9. Best Wedding wedding portal Retrieved from <http://www.best-wedding.com.ua/kategory/legalization/index.html> [in Ukrainian].

10. CLUST-UA Ukrainian cluster development agency Retrieved from http://clust-ua.org/index_en.html [in English].

11. Fridmen, M. (2010) Kapitalizm i svoboda [Capitalism and Freedom]. Kyiv: DUX I LITERA [in Ukrainian].

12. Gajvoronskaya, Yu. (2016) Insty`tucional`ni zasady` stvorennya klasteriv v Ukrayini [The institutional principles of clusters creation in Ukraine]. Retrieved from https://feu.kneu.edu.ua/ua/confere_nce/conf_social_dev_ukr_12/section1/tez3/ [in Ukrainian].

УДК 334.722:332.122

В. О. Полюга

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
відділу регіональної екологічної політики
ДУ «Інституту регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАН України», м. Львів

Д. М. Полюга

кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики
Львівського національного університету
імені Івана Франка, м. Львів

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті систематизовано ретроспективні тенденції європейського досвіду формування та реалізації політики розвитку гірських територій. Розкрито змістове навантаження категорії «гірський регіон», проаналізовано основні положення провідних законодавчих актів, що враховують специфіку гірських районів як окремих країн Європи так і для ЄС загалом, наведено приклади, висвітлено провідні засади трансграничної співпраці та узгоджених дій кількох сусідніх гірських країн щодо гірських територій. Запропоновано основні вектори формування відповідної політики для гірських територій в Україні.

Ключові слова: Гірський регіон, гірська територія, Секторальна політика ЄС, Спільна сільськогосподарська політика ЄС, Політика згуртування, Карпатський регіон, сталє використання природних ресурсів, сталий туризм.

Polyuha V., Polyuha D. EUROPEAN EXPERIENCE IN FORMATION AND IMPLEMENTING POLICY OF DEVELOPMENT IN MOUNTAIN AREAS

The retrospective tendencies of European experience in formation and implementing policy of development in mountain areas is systematized in the article. It is revealed the semantic load of "mountain region" category, analyzed the main provisions of leading legislation, that take into account the specificity of mountain areas in some European countries and in the EU as a whole, set

examples, highlighted the key principles of cross-border cooperation and concerted action of several neighboring mountain countries according to mountain areas. It is also proposed the basic vectors of forming specific policy for mountain areas in Ukraine.

Key words: Mountain region, mountain area, Sectorial EU policy, Common Agricultural EU Policy, Cohesion Policy, the Carpathian region, sustainable use of natural resources, sustainable tourism.

Конференція ООН в підсумковій декларації виділила особливе становище і потреби найменш розвинених і екологічно найбільш уразливих країн (Принцип 6, Ріо-де-Жанейрська декларація з навколишнього середовища і розвитку). Виходячи з цього принципу, в "Порядок денний на 21 століття" Охорона навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів було включено розділ 13 «Раціональне використання вразливих екосистем: сталий розвиток гірських регіонів». У преамбулі до цього розділу підкреслено вагомість гірських територій і зазначено, що гори є важливим джерелом водного, енергетичного і біологічного різноманіття. Однак наголошено і на проблемних питаннях, оскільки гірські екосистеми є дуже вразливими і швидко змінюються через: ерозію ґрунтів, зсуви; звуження життєвого середовища через складні умов проживання в горах; видового зменшення генетичного розмаїття. Відмічені процеси призводять до деградації природного середовища. У соціальному плані для населення, що проживає в гірських районах, характерне повсюдне збідніння і втрата традиційних навичок [1]. Тому постає необхідність у реагуванні суспільства, зокрема наукових кіл, на проблеми розвитку гірських територій.

Після конференції в Ріо в світі почався бум комплексних досліджень гірських територій світу. Більшою мірою цей феномен відзначається в країнах Заходу (Австрія, Швейцарія, Італія, Франція та ін.). Останнім часом проблематиці розвитку гірських територій приділяють увагу цілий ряд вітчизняних науковців. Окремі аспекти аналізу основних напрямів здійснення гірської політики країнами ЄС знайшли відображення в роботах О.Адаменка, Ф.Гамора, М.Голубця, В.Кравціва, В.Парпана, Ю.Стадницького, С.Стойка та багатьох інших.

Мета статті - систематизувати ретроспективні та сучасні тенденції європейського досвіду формування та реалізації політики розвитку гірських територій та запропонувати основні вектори формування відповідної політики для гірських територій в Україні.

Важливе значення для формування політики розвитку гірських територій мало прийняття "Європейської хартії гірських регіонів" (2003 рік) відповідно до якої держави - члени Ради Європи беруть на себе такі зобов'язання:

- забезпечити юридичне визнання особливої природи гірських регіонів, що має відобразитись як в організації політичних і адміністративних структур, так і в конкретній політиці в окремих галузях загальної діяльності;

- розробляти і здійснювати таку політику територіального планування в гірських регіонах, яка сприяла б сталому розвитку традиційної діяльності з урахуванням потреб охорони довкілля [2].

При розробці соціально-економічної політики регіонального розвитку особливого практичного значення набуває проблема дефініцій гір. Вчені поки що не змогли дати чіткого, універсального і прийнятного для всіх визначення гірських територій, хоча цій проблемі присвячена велика кількість робіт, у яких пропонується гірські території визначати за різними критеріями: гіпсометричними, розчленованості рельєфу і відносної крутизни нахилу макроповерхні, агрокліматичними, геоботанічними.

У вже згаданій Європейській Хартії гірських регіонів (стаття 2), прийнято наступне визначення: «Виходячи з цілей цієї Хартії, сторони інтерпретують термін «гірські регіони» в розумінні місцевостей, де висота рельєфу і клімат створюють особливі умови, що впливають на повсякденну людську діяльність»[2].

Слід зазначити, що гірські території, які володіють різноманітними природними умовами і ресурсами, характеризуються значною своєрідністю, що вимагає уважного обліку. До прикладу у Франції діє таке законодавчо оформлене визначення гірських територій: «Гірська зона включає територію комун, не менше 80% площі яких розташовано на висоті вище 600 м над рівнем моря або в яких перепад висот між нижніми і верхніми межами оброблюваних земель становить не менше 400 м» [3].

У країнах ЄС немає загальноприйнятих критеріїв віднесення територій до гірських. У 2004 році аналіз організації Nordregio [4], виконаний на замовлення Європейської комісії, встановив межі гірських територій ЄС в розрізі муніципалітетів. У "Зеленій книзі територіального згуртування" у параграфі щодо територіальних громад, регіон вважається гірським, якщо принаймні 50 % його мешканців проживають на "гірських" територіях відповідно до меж, окреслених в аналізі Nordregio. У ще одному робочому документі Комісії (2009) використовується той же критерій «населення». Підхід, який базується на використанні терміна "масив" враховує більш ширшу, компактну область, що охоплює не тільки площу гір, а також долин і передгірних районів.

Загалом гірські території займають 36 % Європи (29 % Європейського Союзу). Для порівняння : в Польщі це лише 5 % території країни, в Чехії - 33 %, а в Словаччині - 60 % . Загалом гірські регіони ЄС займають площу 1 564 тис. км², і мешкають в них 85,3 млн. жителів (17,8 % від загальної кількості населення ЄС). Середня щільність населення в горах ЄС становить 50 осіб / км².

21 держава-член ЄС має території, що відповідають критеріям гірських (тобто всі, крім Данії, Мальти, країн Прибалтики та Нідерландів). Слід при цьому зазначити, що в кожній країні існує різне тлумачення гірських територій, з урахуванням власних географічних умов: в Польщі гори починаються з 350 м над рівнем моря, в Чехії - з

понад 700 м, Словаччині - понад 600 м, Бельгії - понад 300 м, Іспанії - понад 300 м.

26,6 млн. га гірських територій мають сільськогосподарське призначення (15 % сільськогосподарської площі ЄС). В Іспанії, Італії, Франції і Румунії площа гірських територій, що мають сільськогосподарське призначення, становить 69 % від площі гірських територій.

Можливо саме з огляду на важливе значення гірських територій для сільського господарства в Ухвалі Ради Європи № 125 7/99 про підтримку розвитку сільських районів *Спільна сільськогосподарська політика ЄС (ССП)* передбачає загальні критерії для ідентифікації гірських територій. Ці критерії пов'язані з умовами, які впливають на розвиток сільського господарства (клімат, висота над рівнем моря тощо). Кожна держава-член посилається на ці європейські критерії для визначення меж своїх власних гірських територій.

Першим документом, який виокремив гірські території у законодавстві ЄС, став *Лісабонський договір* 2007 року (Договір *реформування або Лісабонська угода* — базова угода щодо принципів функціонування *Європейського Союзу*. Офіційно іменується *Лісабонська угода про внесення змін в Угоду про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти* (англ. *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community*), стаття 174 якого говорить:

«З метою сприяння загальному гармонійному розвитку Союз розробляє та провадить дії, що ведуть до зміцнення його економічної, соціальної та територіальної згуртованості. Зокрема, Союз спрямовує свою діяльність на зменшення диспропорцій між рівнями розвитку різних регіонів та відсталості регіонів, що перебувають у найменш сприятливих умовах. Серед зазначених регіонів особливу увагу слід приділяти сільській місцевості, територіям під впливом промислової трансформації, регіонам, що страждають від суворих та постійних природних або демографічних вад, таким як регіони крайньої півночі з дуже низькою щільністю населення, а також острівним, прикордонним та *гірським районам*» [5]

Прийнята у 2008 р. *"Зелена книга територіального згуртування"* також є запрошенням для обговорення засад вироблення спеціальної політики щодо регіонів, які мають території з особливими географічними умовами, до яких відносяться гірські території.

Як немає до цього часу єдиного критерію віднесення територій до гірських, так і не існує в рамках ЄС єдиної європейської політики, яка б закладала скерування ресурсів окремо лише для гірських територій і була частиною глобальної стратегії, що стосується конкретно цих територій.

Але деякі європейські політики (наприклад, **Секторальна політика**) мають значний вплив на гірські території. Цей вплив може мати прямий або опосередкований характер. Однією з таких політик ЄС, є вже згадана *Спільна сільськогосподарська політика* (ССП). ССП стала першою політикою,

безпосередньо пов'язаною з гірськими територіями, починаючи з 1975 р. Сьогодні ССП є однією з найважливіших і найвитратніших сфер діяльності ЄС (понад 40 % бюджету ЄС), а кошти, виділені в її рамках на розвиток сільських районів, є головною опорою для сільськогосподарської діяльності в гірських районах.

З фондів ЄС засоби, виділені спеціально для гірських районів, використовувались в рамках 60 програм розвитку сільської місцевості на 2007-2013 роки. Критерії для використання цієї допомоги і розміри виплат значно варіюються в залежності від країни-реципієнта. Найчастіше при цьому використовувались кошти, спрямовані на надання підтримки у зв'язку з господарюванням на територіях з природними обмеженнями. Іншою формою підтримки є створення сприятливих умов для осіlosti на цих територіях молодих фермерів або диверсифікації економічної активності шляхом сприяння розвитку інших видів діяльності, не пов'язаних з сільськогосподарською. Серед них виділяються і агроєкологічні заходи, спрямовані, наприклад, на захист місцевих видів диких тварин. Крім того, в гірських районах були реалізовані сотні місцевих ініціатив в рамках програми «L'ap proche Leader» розвитку сільських територій ЄС [6]. Також Європейська комісія в даний час розглядає можливість запровадження "додаткових зарезервованих засобів" для програми підтримки "продуктів гірського землеробства".

Ще однією політикою ЄС, яка стосується гірських територій, є *Політика згуртування*. Політика згуртування забезпечує необхідну інвестиційну основу для реалізації цілей Стратегії "Європа-2020" [7]. У рамках реформи *Політики згуртування на 2014-2020 рр.* були об'єднані в єдиний правовий документ існуючі законодавчі акти, що регулюють діяльність різних структурних фондів, які фінансують реалізацію проектів в рамках політики гуртування (ЕФРР, ЄСФ, Фонд згуртування, Європейський сільськогосподарський фонд, Європейський фонд розвитку морських територій і рибальства).

Держави-члени ЄС можуть використовувати Політику згуртування з метою координації дій на користь гірських територій. *Стратегічні орієнтири Спільноти для згуртування* дозволяють державам-членам брати до уваги гірські території в операційних програмах (РО). Згідно з цими рекомендаціями, територіальний аспект політики згуртування дозволяє адаптувати її до конкретних потреб різних регіонів, зокрема і гірських територій. Зокрема, *Загальні рекомендації про структурні фонди*, визначають що ці кошти можуть бути використані у тому числі для підтримки гірських районів. Наприклад, може бути використано форму співфінансування. Наприклад, Операційна Програма (ОП) «Тіроль» (Австрія), співфінансується Європейським фондом регіонального розвитку (ЄФРР).

Європейське Територіальне Співробітництво (EWP) Політики згуртування дозволяє також реалізувати Оперативні Програми у транскордонній співпраці. Оскільки гори часто розташовані в

прикордонних районах, такі рішення використовуються досить часто. Наприклад, ОП "Еспас Алпін", співфінансована FEDER, об'єднує зусилля Німеччини, Франції, Італії, Австрії та Словенії.

Політика згуртування дозволяє фінансування проектів у багатьох сферах, що можуть стосуватись гірських територій. Наприклад, проект PADIMA (Проект проти депопуляції в гірських районах), що спільно фінансується в рамках Європейського територіального співробітництва і передбачає партнерство по співпраці декількох держав-членів, спрямований на обмін досвідом та кращими практиками для зниження депопуляції областей (наприклад, шляхом диверсифікації місцевої економіки).

Інші політики ЄС також мають вплив на сільські райони. Наприклад, *транспортна політика* (зокрема, транскордонні проекти залізниць, що проходять через гори), *екологічна політика* (зокрема, спільне управління відходами) або *політика розвитку конкуренції* (наприклад, регулювання державної допомоги).

Європейський парламент в Резолюції від 22 вересня 2010 р. щодо європейської стратегії економічного і соціального розвитку гірських регіонів, островів і малонаселених територій (2012 / С 50 Е / 07) висловив переконання, що ці території заслуговують окремих програм регіонального розвитку і що відповідно до статті 174 Договору про функціонування Європейського Союзу, це повинно бути відображено в стратегії розвитку і заходах щодо подолання труднощів, структурної перебудови цих регіонів, а також використання їх потенціалу та підвищення їх конкурентоспроможності. З урахуванням вищевикладеного, ті країни, де гірські регіони займають значну площу території, розробляють і реалізують власну спеціальну гірську політику і стратегію розвитку гірських територій, що забезпечуватиме, зокрема, можливості для рівномірного розвитку і підтримку рівня багатосекторності місцевої економіки та зменшить негативні наслідки її залежності від стану домінуючого раніше на цих теренах сільського господарства.

Європейське співтовариство давно усвідомило значення гірських територій, які виконують важливі економічні, соціокультурні та екологічні функції. У таких країнах, як Італія, Франція, Швейцарія, Австрія, прийняті і діють спеціальні «гірські» закони, покликані регулювати проблеми їх розвитку. Так, у Швейцарії у 1974 році був прийнятий Федеральний закон про інвестиційну допомогу гірським регіонам. За час дії закону з боку держави було профінансовано близько 8000 інвестиційних проектів на майже 3 млрд. доларів США. В Австрії, де 49 % усіх фермерських господарств розміщені в гірській місцевості, у 1988 році була втілена така модель розвитку, за якої зберігалися традиційні гірські фермерські методи господарювання і екологічно безпечний туризм, який став своєрідною торгівельною маркою регіону та дозволив залучити інвесторів до розбудови інфраструктури гірської

місцевості. В Італії відповідно до Закону про гірські території (чинний з 1994 року) було створено Національний гірський фонд, який фінансується за рахунок внесків ЄС, держави та місцевої влади [8].

У таких країнах, як Швеція і Великобританія гірська політика більше уваги акцентує на проблемах охорони навколишнього середовища та значенні гірських регіонів, як зони рекреації для жителів урбанізованих територій. Більш комплексний характер мають спеціальні закони, прийняті, наприклад у 1985 році у Франції або в 1994 році в Італії, які стали правовою основою для політики сталого розвитку гірських територій в цих країнах. Спеціальні правові акти, які стосуються гірських територій, можуть прийматись і на регіональному рівні, як, наприклад, «високогірне право» Каталонії (Іспанія) 1983 року.

Спеціальний Закон, який вступив в дію у Франції ще у 1985 році, і стосується захисту і розвитку гірських регіонів, визначає цілі та принципи спеціальної регіональної політики, спрямованої на підтримку їх сталого розвитку, що має привести до оптимального використання місцевих ресурсів і створення відповідного співвідношення між умовами життя і рівнем доходів жителів гір в порівнянні з жителями інших регіонів. Закон містить поправки до цілого ряду інших законодавчих актів Французької Республіки стосовно врахування специфіки гірських районів, і надає широкі повноваження органам місцевого самоврядування. Закон також дає можливість використовувати спеціальні державні фонди допомоги для розвитку, управління та охорони гірських районів.

Прикладом узгоджених дій кількох гірських країн щодо гірських територій можна вважати *Альпійську Конвенцію*, підписану в Зальцбурзі в 1991 р Німеччиною, Францією, Італією, Австрією, Швейцарією, Ліхтенштейном, Словенією і ЄС, а також *Хартію в захист Піренейв*, підписану Францією, Іспанією і Андоррою. Ці угоди спрямовані на досягнення двох головних цілей: вдосконалення системи збереження природних ресурсів, культурних ландшафтів, охорону навколишнього середовища і врахування соціальних потреб населення.

Окрім державних структур та структур ЄС учасниками політики розвитку гірських територій є чимало місцевих і регіональних організацій та об'єднань, що займаються допомогою жителям гір.

Протягом 1953 - 1995 рр. в межах Європейської сільськогосподарської Асоціації функціонувала Європейська конференція із соціально-економічних проблем гірських регіонів під назвою «Євромонтана». З 1996 року вона фігурує як **Асоціація співробітництва Європейських гірських районів** (*European Association of mountain areas - Euromontana*) та має на меті розвиток міжнародної кооперації в інтересах підтримки економічного, соціального, культурного та екологічного розвитку гірських регіонів Європи, а також зміцнення ідей сталого розвитку гірських районів на планеті. На думку *Євромонтана*, в яку входять 72 представники з 17 країн, гірські райони необхідно розглядати як

окремі області економічного розвитку, незважаючи на їх внутрішню розмаїття [9].

Іншою впливовою міжнародною організацією є *Європейська асоціація обраних представників з гірських районів* (АЕМ), що представляє близько 12000 муніципальних утворень з 11 країн. АЕМ пропонує розробити єдиний загальноєвропейський підхід до гірських масивів, створивши багаторівневу систему управління за участю всіх зацікавлених сторін. Остання повинна б адаптувати європейські стратегії до макрорегіональних контекстів або пілотували їх реалізацію відповідно до європейських цілей, визначених Радою Європи та Європарламентом.

Окрім західноєвропейських країн реалізували власну політику регулювання соціально-економічного розвитку гірських територій країни Центральної Європи (Болгарія, Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина). Найактивніший підхід до подолання соціально-економічних проблем гірських територій почали втілювати в Угорщині, де впродовж 1970-х рр. розробили й досить активно реалізували Національний план розвитку поселень (1971 р.), а в 1985 р. з цією метою було ухвалено закон про завдання їх розвитку [10].

Намагались розробити свою власну гірську політику і деякі з карпатських країн. Зокрема, на сьогодні у Польщі для вирішення проблем гірських територій ще не існує спеціального закону, діють лише окремі правові акти, наприклад, прийняте відповідно до Спільної сільськогосподарської політики ЄС (ССП) розпорядження Міністерства сільськогосподарства і розвитку села (пол. *Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi*) щодо підтримки сільськогосподарства в гірських районах, які визначені в рамках європейської *Програми Розвитку Сільських Територій (PROW)* на 2014-2020 рр. такими, що мають несприятливі умови господарювання.

Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» (1995 р.) [11] передбачав державну підтримку для поліпшення матеріальних умов життя жителів гірських поселень (субсидії, позики, надбавки до заробітної плати), а також підтримку соціально-економічного розвитку гірських районів, зокрема, через технічну і фінансову державну допомогу для розвитку сільськогосподарства в гірських районах та розвитку інфраструктури (наприклад, транспорту і зв'язку). Реалізувати ці положення не вдалось через стабільно складну економічну ситуацію в Україні.

Забезпечення комплексного підходу до розв'язання проблем сталого розвитку Карпатського регіону Європи вбачається через інтегрування у національну та регіональну стратегію розвитку окремої політики, орієнтованої конкретно на гірські регіони. Ці положення відображені у Рекомендації 296 Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи «Сталий розвиток гірських регіонів і досвід Карпатських гір» [12].

Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи 28 жовтня 2010 р. підтвердив свою впевненість у тому, що в європейській політиці необхідно враховувати структурні і економічні

проблеми, притаманні гірським територіям і закликав місцеві і регіональні влади, особливо місцеві і регіональні влади в Карпатських горах до наступного: здійснювати ефективне регіональне управління, виходячи із загального бачення майбутнього цього гірського масиву; заохочувати участь місцевого населення у процесі ухвалення рішень; визнати, що екологічна стабільність і стійкий розвиток гірських регіонів не можуть бути досягнуті в ізоляції, а вимагають розширення і поглиблення офіційного і неофіційного, транскордонного і міжрегіонального співробітництва; здійснювати конкретну політику боротьби із соціальною ізоляцією в цих малонаселених районах; стимулювати економіку і покращувати становище у сфері зайнятості завдяки заохоченню й інвестицій у розвиток такої діяльності, яка забезпечує стійке використання природних ресурсів, наявних у гірських регіонах, а також стійкий туризм і поновлювальні джерела енергії; повною мірою використовувати потенціал інформаційно-комунікаційних технологій для підтримки місцевих послуг поблизу від громадян, у тому числі адміністративних, освітніх, медичних і соціальних послуг [13].

Прийняття у 2003 році і ратифікація в 2006 році Карпатської конвенції створили умови для відображення специфіки гірських територій, розташованих в Карпатах, в галузевих та регіональних політиках карпатських країн - Сторін Конвенції, в тому числі України.

На третій конференції сторін Карпатської конвенції, яка проходила в м. Братислава (Словаччина) з 25 до 27 травня 2011 р., було прийнято низку важливих рішень [14]. Зокрема, були підписані *Протоколи про сталі управління лісами та сталий туризм* у рамках Карпатської конвенції; прийнято Міністерську декларацію щодо виконання окремих статей *Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат*; схвалено пропозиції зробити роботу технічних секретаріатів програм більш гласною, включити до них представників регіональних влад країн, які не є членами Європейського Союзу; запропоновано створити окрему програму "*Карпатський простір*" у *Європейській програмі територіальної співпраці* за прикладом *Програми "Альпійський простір"*. Загалом, рішення і рекомендації Конференції сторін стали основою для вдосконалення законодавчої і нормативно-правової бази в частині забезпечення сталого розвитку Карпат.

Досвід країн ЄС у захисті і розвитку гірських регіонів, дотримання принципів і реалізація Карпатської конвенції, на нашу думку, може сприяти розробці нової гірської політики для усіх карпатських країн, які її ратифікували, у тому числі України. Здійснення політики з урахуванням специфіки гірських районів могли б забезпечити істотний внесок у подолання бар'єрів розвитку, властивих таким територіям, щоб зменшити масштаби нинішніх загроз і покращити їх складний соціально-економічний стан на основі сталого

використання природних ресурсів Карпатського регіону.

На відміну від інших Карпатських країн – членів ЄС, відсутність відповідної політики для гірських територій в Україні, зволікання у створенні можливостей для їх стійкого соціально-економічного розвитку вже в найближчі роки, як свідчать тенденції, призведе до незворотних змін в навколишньому середовищі і втрати потенціалу розвитку, опорою якого завжди виступали їх природні цінності, ландшафти і культурні особливості.

Список використаних джерел

1. Програма дій “Порядок денний на XXI століття” / Перекл. з англ.: ВГО “Україна”. Порядок денний на XXI століття”. К., 2000. - 70 с., с.23.
2. Європейська хартія про захист гір. Рекомендація 130 (2003) Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=39731&Site=COE&direct=true>
3. Баденков Ю.П., Транин А.А. Европейская горная политика. Социально-экономические и правовые факты развития: аналитический обзор М.: ИГ РАН. 1997.- 72 с., с. 40
4. Nordic Centre for Spatial Development. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.nordregio.se/>
5. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу / Офіційний вісник Європейського Союзу (30.03.2010). [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.minjust.gov.ua/file/23491.PDF
6. L'approche Leader — Guide de base. Luxembourg: Office des publications officielles des Communautés européennes, 2006. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/leader/2006_fr.pdf
7. Europe 2020. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm
8. Пояснювальна записка до проекту закону України “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання інвестиційної діяльності та створення нових робочих місць на території гірських населених пунктів”. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH2J400A.html
9. European association of mountain areas. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.euromontana.org/>
10. Ковач І. П. Регіональна політика та її інституції в Угорщині / І. П. Ковач // Інститути та інструменти розвитку територій. На шляху до європейських принципів. - К. : Міленіум, 2001. - С. 152-153.
11. Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» від 15.02.1995 № 56/95-ВР. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/56/95-%D0%B2%D1%80>
12. Сталій розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 8 — 10 вер. 2010 р.). — Ужгород: В-во «ТІМПАНИ», 2010. — 335 с.
13. Сталій розвиток гірських регіонів і досвід Карпатських гір. Резолюція Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи від 28 жовтня 2010 р. № 315. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.europanet.org/eur-lex/en>

14. Report of the Conference of the Parties to the Framework Convention on the Protection and sustainable development of the Carpathians on its Third meeting. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.carpathianconvention.org>

References

1. Prohrama diy “Poryadok dennyy na XXI stolittya [Agenda 21]. (Trans.). (2000). Kyiv: VHO «Ukrayina». [in Ukrainian].
2. Yevropeys'ka khartiya pro zakhyst hir. Rekomendatsiya 130 (2003) Konhresu mistsevykh i rehional'nykh vlad Rady Yevropy [Recommendation 130 (2003) on the European Charter for Mountains Congress of Local and Regional Authorities of Europe]. Retrieved from <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=39731&Site=COE&direct=true>
3. Badenkov, Y.P., Tranin, A.A. (1997). Evropeyskaya hornaya politika. Sotsyal'no-ekonomicheskie i pravovye fakty razvitiya: analiticheskiy obzor [European mountain policy. Socio-economic and legal factors of development: an analytical review]. M.: YH RAN. [in Russian].
4. Nordic Centre for Spatial Development. Website of Nordregio. Retrieved from <http://www.nordregio.se>.
5. Konsolidovani versiyi Dohovoru pro Yevropeys'kyy Soyuz ta Dohovoru pro funktsionuvannya Yevropeys'koho Soyuzu [Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the functioning of the European Union] . Ofitsiynny visnyk Yevropeys'koho Soyuzu - The Official Journal of the European Union, (30.03.2010). Retrieved from <http://www.minjust.gov.ua/file/23491.PDF>
6. L'approche Leader — Guide de base (2006). Luxembourg: Office des publications officielles des Communautés européennes. [in French]. Retrieved from http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/leader/2006_fr.pdf
7. Europe 2020. Retrieved from http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm
8. Poyasnyval'na zapyska do proektu zakonu Ukrayiny "Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrayiny shchodo stymulyuvannya investytsiynoyi diyal'nosti ta stvorenniya novykh robochykh mist' na terytoriyi hirs'kykh naselenykh punktiv [The explanatory note to the draft law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine concerning stimulation of investment and job creation in the territory of mountain settlements"]. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH2J400A.html
9. European association of mountain areas. Retrieved from <http://www.euromontana.org/>
10. Kovach, I. P. (2001). Rehional'na polityka ta yiyi instytutsiyi v Uhorshchyni [Regional policy and its institutions in Hungary]. Kyiv: Milenium. [in Ukrainian].
11. Supreme Council of Ukraine (1995). Pro status hirs'kykh naselenykh punktiv v Ukrayini [On Status of Mountain Settlements]: Law of Ukraine, adopted on 1995, February 28, 56/95. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/56/95-%D0%B2%D1%80>
12. Stalyy rozvytok Karpat ta inshykh hirs'kykh rehioniv Yevropy (2010). [Sustainable Development of the Carpathians and other mountain regions]. Proceedings of the International Conference, 2010, September 8-10. Uzhhorod: «TIMPANI».
13. Stalyy rozvytok hirs'kykh rehioniv i dosvid Karpats'kykh hir. Rezolyutsiya Konhresu mistsevykh i rehional'nykh vlad Rady Yevropy vid 28 zhovtnya 2010 r. № 315. [Sustainable development of mountain regions and the experience of the Carpathian Mountains. Resolution of 28 October 2010 (315)]. Retrieved from <http://cbr.nature.org.ua/doc/REZ315CE.doc>
14. Report of the Conference of the Parties to the Framework Convention on the Protection and sustainable development of the Carpathians on its Third meeting. Retrieved from <http://www.carpathianconvention.org>